

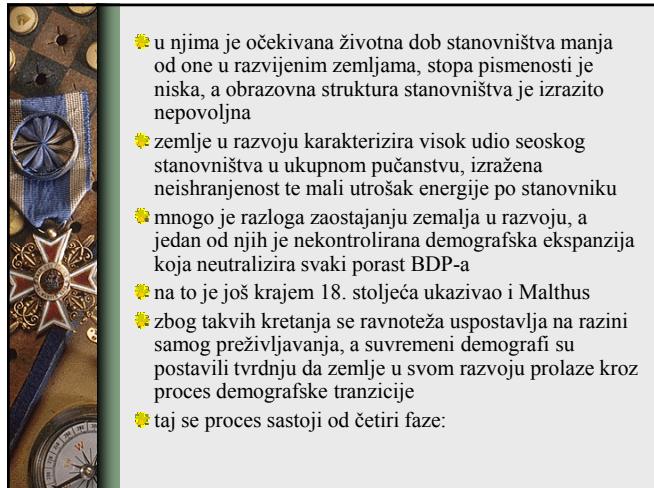

Strategije ekonomskog razvoja

Predavanje iz Osnova ekonomije

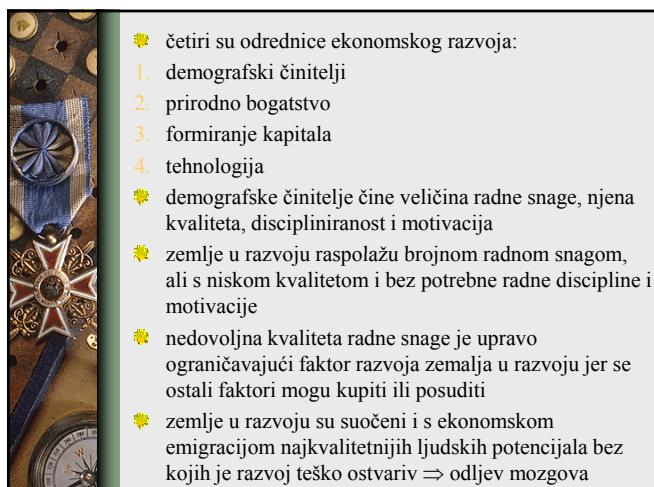
- danas postoji velika razlika u visini realnog dohotka po stanovniku između malog broja industrijski razvijenih zemalja i velikog broja zemalja u razvoju
- procjenjuje se da 55% ukupnog stanovništva Zemlje koje živi u 40 najsrođenijih zemalja raspolaže sa svega 4% svjetskog dohotka
- najobuhvatnija definicija zemalja u razvoju je ona koja koristi kombinaciju ekonomskih i socijalnih pokazatelja temeljenu na tzv. Human Development Index ili HDI koji uključuje četiri temeljna pokazatelja i to realni BDP po stanovniku, očekivanu životnu dob, obrazovnu strukturu stanovništva i stopu pismenosti
- na temelju tih kriterija definiramo zemlje u razvoju kao zemlje s niskim realnim BDP-om po stanovniku u odnosu na razvijene zemlje

- u njima je očekivana životna dob stanovništva manja od one u razvijenim zemljama, stopa pismenosti je niska, a obrazovna struktura stanovništva je izrazito nepovoljna
- zemlje u razvoju karakterizira visok udio seoskog stanovništva u ukupnom pučanstvu, izražena neishranjenost te mali utrošak energije po stanovniku
- mnogo je razloga zaostajanju zemalja u razvoju, a jedan od njih je nekontrolirana demografska ekspanzija koja neutralizira svaki porast BDP-a
- na to je još krajem 18. stoljeća ukazivao i Malthus
- zbog takvih kretanja se ravnoteža uspostavlja na razini samog preživljavanja, a suvremeni demografi su postavili tvrdnju da zemlje u svom razvoju prolaze kroz proces demografske tranzicije
- taj se proces sastoji od četiri faze:

1. faza tradicijskog društva u kojoj su visoke stope i nataliteta i mortaliteta pa je stopa prirodnog prirasta stanovništva niska i stabilna
 2. faza ranog ekonomskog razvoja u kojoj zbog visoke stope nataliteta i smanjene stope mortaliteta dolazi do naglog porasta stope prirodnog prirasta stanovništva
 3. faza kasnog ekonomskog razvoja u kojoj se stopa nataliteta smanjuje, a s njom i stopa prirodnog prirasta stanovništva
 4. faza zrelosti čija su obilježja niska stopa nataliteta, mortaliteta i prirodnog prirasta stanovništva
- prema toj tvrdnji zemlje u razvoju se nalaze u drugoj, a razvijene zemlje u četvrtoj fazi
 - zbog činjenice da neograničena demografska ekspanzija ugrožava njihov razvoj, zemlje u razvoju su pristupile kontroli porasta svog stanovništva što je smanjilo stopu nataliteta

- četiri su odrednice ekonomskog razvoja:
 1. demografski činitelji
 2. prirodno bogatstvo
 3. formiranje kapitala
 4. tehnologija
- demografske činitelje čine veličina radne snage, njena kvaliteta, discipliniranost i motivacija
- zemlje u razvoju raspolažu brojnom radnom snagom, ali s niskom kvalitetom i bez potrebne radne discipline i motivacije
- nedovoljna kvaliteta radne snage je upravo ograničavajući faktor razvoja zemalja u razvoju jer se ostali faktori mogu kupiti ili posuditi
- zemlje u razvoju su suočeni i s ekonomskom emigracijom najkvalitetnijih ljudskih potencijala bez kojih je razvoj teško ostvariv ⇒ odljev mozgova

- sljedeći ograničavajući faktor je nedostatak kapitala, a da bi ga se stvorilo potrebno je suzdržavanje od tekuće potrošnje što je gotovo nemoguće u zemljama u kojima je potrošnja na razini egzistencijalnog minimuma
- u razvijenim zemljama stopa štednje iznosi oko 20% dok u najsrođenijim zemljama iznosi jedva 5% što nije dovoljno niti za izgradnju potrebne infrastrukture bez koje nema pokretanja razvoja
- nedostatak domaće štednje su zemlje u razvoju pokušale nadoknaditi zaduživanjem u inozemstvu, posebno tijekom 70-tih i 80-tih godina prošlog stoljeća
- porast svjetskih kamatnih stopa, usporavanje privredne dinamike, naftni šokovi i porast nepovjerenja u zemlje u razvoju doveli su ih do dužničke krize zbog čega su morale reprogramirati, odnosno odgoditi otplate svojih dugova, dok su razvijene zemlje postale selektivnije i rigoroznije u davanju zajmova

39. Strategije ekonomskog razvoja

- ❶ zemlje u razvoju vide svoju šansu u tehnološkim promjenama i inovacijama, a njihova potencijalna prednost je što se mogu osloniti na tehnološki napredak razvijenih zemalja i imitirati njihovu tehnologiju
- ❷ za to treba postojati ljudski kapital i društveno ozračje koje će stimulirati poduzetništvo i privatnu inicijativu
- ❸ teškoće i problemi zemalja u razvoju se medusobno generiraju pa se kaže da se nalaze u začaranom krugu siromaštva
- ❹ niski prosječni dohodak uzrokuje nisku štednju i investicije, niska štednja usporava formiranje kapitala, a nedostatak kapitala onemogućava porast produktivnosti, niska produktivnost uzrokuje niski prosječni dohodak i rast produktivnosti
- ❺ siromaštvo generira nepismenost i nepovoljnu obrazovnu strukturu, a sve to dovodi do nekontrolirane demografske ekspanzije

- ❻ stoga izlazak iz začaranog kruga siromaštva podrazumijeva dugoročnu i sinkroniziranu akciju od kontrole prirodnog prirasta stanovništva do izbora najracionalnijeg modela ekonomskog razvoja
- ❼ razni teoretičari su pokušavali definirati uzroke zaostajanja pojedinih zemalja pa tako npr. Max Weber ističe protestantsku vjeru kao faktor razvoja jer se kapitalizam najprije razvio u protestantskim zemljama
- ❽ u novije vrijeme se ističu tri teorije razvoja i to teorije Rostowa, Gerschenkrona i Kuznetса
- ❾ Rostowljewva teorija je zasnovana na hipotezi uzleta prema kojoj je razvoj privrede uvijek ovisan o onom sektoru koji ima najbržu ekspanziju
- ❿ prema njemu se jaz između razvijenih i nerazvijenih stalno širi pa je njegova teorija poznata kao teorija rastuće divergencije

- ❶ Gerschenkron smatra da se taj jaz smanjuje jer zemlje u razvoju koristeći tehnologiju razvijenih zemalja mogu brzo nadoknaditi kašnjenje u razvoju
- ❷ njegova teorija je poznata kao teorija rastuće konvergencije
- ❸ Kuznets smatra da je ekonomski razvoj uravnovežen i ravnomjeran u razvijenim i nerazvijenim zemljama pa stoga jaz među njima ostaje nepromijenjen
- ❹ u izboru najracionalnijih metoda ekonomskog razvoja postavljaju se sljedeća pitanja:
 1. da li treba dati prednost razvoju industrije ili razvoju poljoprivrede?
 2. treba li se opredjeliti za strategiju supstitucije uvoza ili za strategiju orientacije na izvoz?
 3. da li je nositelj ekonomskog razvoja država ili tržište?

- ❺ postoje dvije krajnosti u izboru modela razvoja, s jedne strane je apsolutno slobodna tržišna ekonomija zasnovana na laissez-faireu, a drugu krajnost čini naredbodavna ekonomija u kojoj država odgovara na pitanja što, kako i za koga proizvoditi
- ❻ između tih krajnosti moguće je izdvajati sljedeće modele razvoja:
 - istočno-azijski
 - kineski
 - socijalistički
 - sovjetski
- ❼ istočno-azijski model karakterizira nadzirano tržište, zajedničko obilježje svim zemljama su visoke stope investicija u ljudski i fizički kapital, monetarna stabilitet, izvozna orijentacija i konkurenčija koju potiče država
- ❽ ove su zemlje ostvarile visoke stope rasta koje su ih svrstale u grupu novoindustrijaliziranih zemalja

- ❶ kineski model se razvio sustavnim ekonomskim reformiranjem bez političkih reformi
- ❷ Kina je dozvolila pluralizam vlasništva, stvaranje posebnih ekonomskih zona, prodor stranog kapitala i značajnu ekonomsku liberalizaciju što je omogućilo Kini ostvarivanje najviših stopa rasta u svijetu (10% godišnje)
- ❸ socijalistički model karakterizira nekoliko obilježja:
 - državno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju
 - planiranje
 - preraspodjela dohotka
 - miran i demokratski razvoj
- ❹ sovjetski model se razvio iz marksističke teorije primjenjene na nerazvijenoj privredi nekadašnje carske Rusije
- ❺ da bi ubrzali razvoj, sovjetski komunisti su koristili naredbodavni model privrede, forsiranu industrijalizaciju, primudru kolektivizaciju poljoprivrede i centralizirano planiranje

- ❻ do 60-tih godina SSSR je ostvarivao visoke stope rasta da bi se u sljedećim desetljećima taj rast usporio i pretvorio u stagnaciju
- ❼ uzrok tome su visoki izdaci za vojsku, pad produktivnosti i nedovoljna stimulacija radnika i menadžera što je dovelo do urušavanja sustava 1991. godine i raspada SSSR-a
- ❽ u vrijeme su se poduzele mјere za ekonomsku reformu i prijelaz na tržišnu privredu, a reformatoru se zalagali ili za brzu i radikalnu reformu (šok terapija) ili za postupne reforme
- ❾ prevladali su ovi drugi, ali su rezultati bili ispod očekivanja
- ❿ pre malo vremena je prošlo da bi se moglo zaključivati o rezultatima ekonomskih reformi u bivšim socijalističkim zemljama, ali sve su se suočile sa rastućom nezaposlenošću, inflacijom, stagnacijom, socijalnim raslojavanjem i političkim nemirima

39. Strategije ekonomskog razvoja

- ❷ Karl Marx je bio jedan od najvećih kritičara kapitalizma i tržišne privrede
- ❷ polazeći od teorije radne vrijednosti, tvrdio je da je rad jedini i isključivi stvaratelj vrijednosti, a kapitalisti nezasluženo prisvajaju dio vrijednosti u obliku profita zahvaljujući tome što su vlasnici sredstava za proizvodnju
- ❷ konkurenca stalno tjera kapitaliste da povećavaju organski sastav kapitala i ljudi zamjenjuju strojevima posljedica čega je tendencijski pad profitne stope, porast nezaposlenosti, smanjenje najamnina i kupovne moći društva
- ❷ kada nestane mogućnosti za profitabilna ulaganja u zemlji, kapitalisti izvoze kapital i osvajaju druge zemlje, ali to neće riješiti nagomilane unutarnje suprotnosti
- ❷ Marx je predviđao propast kapitalističkog sustava kojeg bi trebao naslijediti komunizam